

AĞDAMSKI ADLI ÜNVAN

Bir soykökün nağılı

edir. Ona görə də böyük Üzeyir bəyin "Leyli və Məcnun" operasını səhnələşdirməsi və Azərbaycan opera sənətinin bünövrəsini qoyması o zamana düşən gur işıq idi. Həmin işığı isə operanı tamaşaçıya çatdırırlar öz ifaları ilə daha da gurlandırır. Təbii ki, həmin zamanlarda Azərbaycan qadınının səhnəyə çıxması, hansısa bir obrazı canlandırması həm mümkün idi, həm də müəyyən qədər həyat, yəni "olum-ölüm" məsələsi idi. Bu mənada operanın tamaşaçıya çatdırılmasında böyük gərginliklər yaranmışdı. Və bu da Leyli obrazını ifa edəcək bir Allah bəndəsinin tapılıb ortaya çıxarılmasını günün sualına çevirmişdi. Doğrudur, böyük aydınlığımız Üzeyir bəyin və Əbdürrəhim bəyin, eləcə də Məcnun obrazının yaradıcısı Hüseynqulu Sarabskinin gərgin əməyi sayəsində Leyli rolunun ilk ifaçısı Əbdürrəhim Fərəcov bu işin qulpundan yapışdı. Amma dövrün yaşantıları, həmlələri, təyziciləri, ironiyası Əbdürrəhim Fərəcova güc gəldi. Və o, 1908-ci il yanvar ayının 12-nə təyin olunmuş tamaşada Leyli rolunda çıxışdan imtina etdi. Onun yerini səhnədə Üzeyir Hacıbəyovun realniy məktəbdə oxuyan xalası oğlu Əhməd bəy tutdu. Beləcə, gələcəyin Əhməd Ağdamskisi teatr-opera tariximizdə ilk addımını atdı. Doğrudur, Telman müəllimin söylədiyi və Mustafa Çəməninin də yazdığı ki-

mi, o, zamanı nəzərə alaraq xahiş etdi ki, "Rəziyam, amma bir şərtlə? Afişada adımı Miri yazsınlar". Təbii ki, tamaşanın alınması naminə Əhmədin şərti qəbul olundu. Onun səhnəmizdəki ifası bütün dinləyicilərin ruhunu oxşadı. Bu səs, bu ifa həm bəstəkara, həm rejissora, həm digər iştirakçılara qol-qanad verdi. Alqışlar Əhməd Ağdamskinin yolunda yandırılan yaşıl işıq idi.

Burada onu da xatırladım ki, Zülfüqar, Üzeyir və Ceyhun Hacıbəyovların xalası oğlu olan Əhməd Ağdamski Şuşanın, Ağdamın havasının, suyunun aid olduğu nəslin genetik kodlarının və bir də gərgin əməyin sayəsində qısa bir zaman ərzində təkə Leylinin yox, həmçinin "Rüstəm və Söhrab"da Təhminəni, "Ər və arvad"da Minnət xanımı, "O olmasın, bu olsun" da Gülnazı, "Şah Abbas və Xurşidbanuda" Xurşidbanunu, "Əsli və Kərəm"də Əslini, "Arşın mal alan"da Gülçöhrəni, "Aşiq Qərib"də Şahsənəmi elə yaratdı ki, bu əsərlər tamaşaçıların, dinləyicilərin

sevimli obrazlarına çevrildilər. Ümumiyyətlə, Əhməd Ağdamskinin aktyorluğu ilə yanaşı, səsindəki mələhət, yəni ifa ustalıq dövrün bütün aydınlarının diqqətini özünə çəkmişdi. Onların demək olar ki, böyük əksəriyyəti gənc istedad olan Əhməd bəyi həmişə dəstəkləmiş, onun ifasını dəyərləndirmişdilər. Onun ifasını dinləyən tamaşaçıların böyük əksəriyyəti səhnədə görükləri bu aktyorun yaratdığı qadın obrazlarında necə məharət göstərə bildi-

yini heç cür izah edə bilmirdilər. Hətta bir çoxu onu ifaçı olaraq qadın təsəvvür edirdi.

Həyatının ikinci mərhələsini Ağdaşda köçüb yaşayan Əhməd Ağdamski burada da özünə, sənətinə sadıq qalıb. O, Ağdaşda musiqi məktəbində tar müəllimi işləməklə yanaşı, buranı həm də mədəniyyət mərkəzinə çevirə bilib. Demək olar ki, onun sağlığında Ağdaş Azərbaycan mədəniyyətinin işıqlı bir ünvanı kimi önə çıxmışdı. Onun artıq bir sənət adamı kimi tanınması, Ağdaşda istedadlı mədəniyyət adamlarını öz ətrafında birləşdirməsi hər kəsə məlum idi. Bakıdan Ağdaşa üz tutan mədəniyyət təmsilçiləri ilk növbədə onu axtarı, onunla fikir bölüşür, ondan öyrənirdilər. Ona görə də mədəniyyətimizin bu cəfəkeşi artıq sağlığında klassik olmaq haqqını qazanmışdı. Özü də təkə ifaları ilə yox, həm də Ağdaşda ilk musiqi məktəbini açmasıyla da.

Atası ilə bağlı xatirələrini dilə gətirən Telman müəllim vurğulayır ki, həyatında birçə dəfə onun oxumağının şahidi olmuşam. Bu da 1951-ci ilə təsadüf edir. Həmin il böyük bacım Cəmilənin o vaxtkı Tibb İnstitutunu bitirməsi ilə əlaqədar evimizdə ziyafət təşkil olunmuşdu. Ziyafətdə Ağdaş ziyalıları da iştirak edirdi. Qonaqların ısrarlı arzusunu yerə salmayan atam tarı sinəsinə sıxıb gözlerini yumaraq muğamlarımızdan birini ifa etdi. Mən qonaqlara baxırdım. Onlar bu muğama "qərq" olmuşdular. Hətta bəziləri göz yaşlarını da saxlaya bilmədi. Ağır xəstəlikdən sonra, 1954-cü ilin aprel ayının 1-də atam dünyasını dəyişdi...

Bu qəmli xatirəni dilə gətirən Telman Əhməd oğlu Ağdamski bir anlıq fikrə dalır. Və mən də onun öz xəyal dünyasına çəkilməsindən istifadə edib yazı masamın üstündəki vərəqlə-

ri gözədən keçirirəm. Əslində bu vərəqlərdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professoru, kimya elmləri doktoru Telman Əhməd oğlu Ağdamskinin özü barəsində yazdığı tərcümeyi-hal da yer alıbdı. O ömürlükdən məlum olur ki, Telman müəllim 1936-cı ilin avqust ayının 6-da Ağdaşda doğulub. Burada orta məktəbi bitirib. Sonra o vaxtkı Azərbaycan, indiki Bakı Dövlət Universitetinin kimya fakültəsinə qəbul olub. Və 1958-ci ildə kimyaçı ixtisası almaqla yanaşı, o həm də AMEA-nın tələbə-laborantı kimi də işləyibdi. Ümumiyyətlə, həyat ideali dünya şöhrətli alimimiz Yusif Məmmədəliyev olan professor Telman Ağdamski dünyanın bir çox ölkələrində, şəhərlərində, paytaxtlarında məruzələrlə çıxış etmiş, simpozium və elmi konfransların iştirakçısı olmuşdu. Bu gün də onlayn vasitəsilə tələbələrin sevimlisi olan Telman müəllim biliyini, həyat təcrübəsini öz yetirmələrinə öyrətməkdən zövq alır. Və onun ən böyük arzusu, istəyi çin olduğu üçün atasının ruhunun şad olduğuna da inanır. Bu ruhu şad edən də Şuşanın, ağdamın, bu tövlükdə işğal olunmuş torpaqlarAzərbaycan bayrağının dalğalanmasıdır. Özü haqqında danışmağı xoşlamayan Telman müəllim elmimizə, təhsilimizə verdiyi töhfələrə görə,

müxtəlif mükafatlar, fəxri fərmanlar alıb. Amam yaşının bu vaxtında onun Prezident təqaüdünə layiq görülməsi bu qocaman alimə ən böyük maddi və mənəvi dəstək olardı. Zənnimcə, əlaqədar təşkilatlar bu barədə düşünsə, bir alimi, bir elm fədaisini sevindirmiş olar. Mən Ağdamskilər ailəsinin üzvlərini məhz Telman müəllimin sayəsində tanıdım. Öyrəndim ki, onlar iki qardaş, iki bacı olublar. Bu ailənin oğul övladlarından biri də Azərbaycanın Əməkdar arzeoloqu, tanınmış neft fədaisi mərhum Məmməd Ağdamski olub. Bütün həyatını Balaxanı neft sahəsində yeni yataqların tapılmasına, uğurlu neft kəşfiyyat işlərinin aparılmasına həsr edən Məmməd Ağdamski təkə Azərbaycanda deyil, öz ixtisası ilə daha böyük coğrafiyada tanınırdı. Təəssüf ki, o, bütün istək və arzularını çin etməyə macal tapmadı. Telman müəllimin bacıları Cəmilə və Kamilə xanım da ali təhsilli mütəxəssislər. Cəmilə xanım həkim, Kamilə xanım isə iqtisadçıdır. Maraqlıdır ki, Cəmilə xanımın oğlu da öz dayısının yolu ilə gedərək elmlə məşğul olub. Bu gün tenika elmləri namizədi kimi tanınan Məhəmməd Abdullayev də qarşısına Azərbaycan elminə böyük töhfələr verməyi məqsəd qoyubdu.

O ki, qaldı Telman müəllimin ailəsinə, o, iki qız atasıdır, dörd nəvəsi var. Qızları - Lələ həkim, Ülviyyə isə iqtisadçıdır. Ümumiyyətlə, bu ziyalı ailəsində milli-mənəvi dəyərlər və bir də elmi mühit hakimdir. Necə deyirlər, öz kökü üstündə böyüyən, pöhrə verən bu ailənin uğurları məhz bunlardan, aid olduğu ocaqdan, səcərədən qidalanırlar.

Bəli, bu gün Telman Ağdamski təkə özünün yox, həm də Azərbaycan teatr sənətinə adını həkk etdirmiş Əhməd Ağdamskinin bütün nəslinin, soykökünün və davamçılarının barəsində bizə söhbət açanda onunla bərabər mən də bir qürur hissi keçirdim. Çünki ziyalılıq millətə, dövlətə xidmət ən böyük kriteriyadır. Bu kriteriya da Ağdamskilərə Allahın hədiyyəsi və özlərinin alın tərlərinin mükafatıdır.